

АНАЛІЗ МЕХАНІЗМУ РЕНТНИХ ВІДНОСИН У ЛІСОРЕСУРСНІЙ СФЕРІ

Г. Бережницька, здобувач

Львівський національний аграрний університет

<https://doi.org/10.31734/architecture2018.19.222>

Постановка проблеми. Завдання економічної науки – пошук ефективних форм і методів розв’язання суспільних суперечностей у сфері організації виробництва та управління лісовими землями на основі використання світового досвіду й розробки ефективних механізмів регулювання рентних лісоресурсних відносин, адаптованих до ринкових умов господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням економічного розвитку лісогосподарської діяльності, зокрема й рентних відносин, велику увагу приділяють у своїх працях такі науковці, як Я. В. Коваль, П. І. Лакида, Ю. Ю. Туниця, В. І. Пила та ін.

Постановка завдання. У нашому дослідженні поставлено завдання проаналізувати рентні відносини у лісовій сфері та запропонувати підвищення розміру ренти на основі запропонованої схеми механізму лісоресурсних відносин, що ґрунтуються на ринково орієнтованих важелях, які ми дослідили.

Виклад основного матеріалу. Лісове господарство, як важлива складова лісового комплексу і економіки в цілому, не може функціонувати відірвано від загальноприйнятих тенденцій соціально-економічного розвитку і рентрегулюючих механізмів загалом. Проте, на жаль, лісова галузь досі продовжує функціонувати на засадах адміністративно-командної системи господарювання.

Рентні відносини на вищому рівні управління галузі не обґрунтовано та не розвиваються. Відсутні науково обґрунтовані нормативи, що вважаються основою визначення ринково орієнтованих економічних лісоресурсних категорій: лісова рента, вартість, плата за ресурси, орендна плата, податки на лісо-земельні ресурси тощо. Через таку ситуацію державний бюджет України втрачає великі кошти. Це не вписується в загальну систему економічних відносин держави, подальший розвиток якої орієнтований на ринкові засади. Важливим чинником соціально-економічного розвитку є забезпечення потреби більш

ефективної регуляторної лісової політики та вдосконалення рентних відносин. Через ігнорування зазначених питань лісоресурсна рента сьогодні для суспільства втрачається, оскільки вона необґрунтовано привласнюється посередницькими структурами, яким не належить.

Рентні лісоресурсні відносини у структурі лісової політики виконують важливі функції, зокрема:

- відображають економічну природу лісової ренти, напрями її раціонального використання;
- є основою критеріїв для виділення лісоресурсних проблем, прийняття ефективних рішень з питань їх реалізації та оцінки результатів лісогосподарської діяльності, спрямованої на підвищення ефективності лісоресурсного розвитку;
- знижують невизначеність лісогосподарської діяльності організаційних структур галузі, допомагають адаптуватися їй до соціально-економічного середовища, яке безперервно змінюється;
- згуртовують працівників лісу та спонукують їх до виконання поставлених завдань.

Загальними цільовими установками рентних лісоресурсних відносин як складової лісової політики, виходячи із сучасного стану лісів та переходу лісового сектору економіки на ринкові засади розвитку, є (рис. 1):

- зміцнення лісоресурсної сфери на основі вдосконалення рентоформувальних чинників;
- забезпечення ефективності соціально-економічного розвитку на основі використання лісової ренти;
- оптимальне використання лісових ресурсів незалежно від форм власності без шкоди екологічній ситуації.

Виникнення лісової ренти є наслідком відносин власності на ліси. Звідси впливає монополія власника на рентоносний ресурс лісу як об’єкт господарювання. Завдяки обмеженому доступу до лісових ресурсів, де утворюються рентні доходи, останні, як правило, концентруються у власника лісу. У вітчизняній літературі таке обмеження доступу до лісових ресурсів має назву «монополії». Монополія – це антипод вільного доступу до вільних ресурсів, у тому числі й лісових [2].

Рис. 1. Схема формування механізму рентних відносин у лісоресурсній сфері

Лісоресурсна рента як економічна категорія характеризує будь-який дохід, що регулярно отримується із земель лісового фонду і лісових ресурсів як капіталу, що безпосередньо не залежить від підприємницької лісогосподарської діяльності, а лісоресурсний рентний дохід – це додатковий дохід від використання земель лісового фонду і лісових насаджень як ресурсів природи, прикладання праці і капіталу, який виникає за рахунок використання лісових ресурсів, що є власністю держави чи будь-якої юридичної (фізичної) особи. При цьому лісоресурсна рента забезпечує своїм власникам одержання відповідного додаткового доходу, який, по суті, являє собою юридичне вираження ренти лісових ресурсів. Частина його держава вилучає у вигляді орендної плати або податку на додатковий дохід з більш високою ставкою між податком на прибуток. Ці кошти надходять до бюджету держави і перерозподіляються на різні соціальні програми.

У методологічному сенсі лісоресурсна рента є ціною, що сплачується за використання лісових ресурсів, кількість яких обмежена. Така ціна є формою реалізації економічних відносин між власниками лісових ресурсів, у тому числі державою, яка від імені народу володіє лісами, чи іншими лісовласниками на правах власності та користувачами лісу як суб'єктами лісогосподарсь-

кої діяльності, які згідно з чинним законодавством є власниками заготовленої лісопродукції [1].

Основними складовими лісового рентного доходу, як і природоресурсного рентного доходу взагалі, на основі якого визначається цінність лісових ресурсів, є такі види ренти: абсолютна, монопольна, диференціальна.

Абсолютна лісоресурсна рента – це частина рентного доходу, яка утворюється в галузі лісовирощування та лісоексплуатації з різниці між додатковою вартістю і середнім прибутком [3]. Абсолютна рента виникає тоді, коли ціна ресурсу є вищою за крайні граничні витрати на його виробництво, тобто коли пропозиція ресурсу є обмеженою [4]. Іншими словами, абсолютна рента – це рента, яку одержує власник з найгіршої ділянки лісу, яка не залежить від безпосередніх результатів суб'єктів підприємницької лісогосподарської діяльності.

Монопольна лісоресурсна рента – це частина лісового рентного доходу від суб'єктів лісогосподарської діяльності, що отримується за рахунок використання рідкісних унікальних чи єдиних ресурсів лісу. Економічною основою її існування є монополія держави (власника) на експлуатацію унікальних чи рідкісних у своєму виді лісових ресурсів.

Диференціальна лісоресурсна рента – частина лісового рентного доходу суб'єктів лісогосподарської діяльності, що отримується від лісоексплуатації залежно від якості лісових ресурсів та їх просторового розміщення. Ця рента являє собою додатковий прибуток, утворення якого пов'язане з використанням лісових ресурсів з відносно вищими параметрами за продуктивністю, якісними характеристиками та вигідними ознаками щодо доступності.

Лісоресурсна рента, як і земельна рента сільськогосподарських угідь, розраховується на основі диференціальної ренти I (за якістю і місцем розташування ділянки лісу) і диференціальної ренти II (за результатами інтенсифікації лісовирощування) та абсолютної ренти, яка утворюється в лісовирощуванні з різниці між додатковою вартістю і додатковим прибутком.

Ліси за своїм економічними та екологічними характеристиками неоднакові. Експлуатаційні ліси, як відомо, бувають прибутковими і неприбутковими. Неприбуткові ліси не є об'єктом одержання ренти, але завдяки їх лісівничому впливу спроможні до накопичення лісоресурсних запасів на інших ділянках лісу, що є чинником одержання додаткового прибутку.

Лісокористувачі привласнюють значні прибутки за рахунок експлуатації унікальних високопродуктивних цінних порід лісу. Тут йдеться про диференціальну ренту, з якої виходить, що собівартість деревини, яка заготовлена в Україні, становить приблизно 50 – 60 грн за 1 м³, а споживач платить приблизно більше як 700 – 800 грн. Це є надприбуток, що в десятки разів перевищує лісову ренту від лісогосподарського виробництва.

Рентний дохід у нашому розумінні складається з ренти як продукту природи, тобто прибутку, що не залежить від лісогосподарської діяльності, та прибутку як продукту праці, що формується в результаті господарської діяльності. Прибуток як частина рентного доходу можна визначати виходячи з директивно встановленої норми рентабельності лісогосподарського виробництва, яка може бути встановлена на рівні приблизно 30 %.

Лісоресурсна рента, як і природна, являє собою економічний прибуток, а не залишкову ренту, оскільки не враховує прибутку підприємця, який необхідно зарахувати до загальної величини ренти. Перш за все, лісова рента залежить від купівельної спроможності лісоспоживачів. Законірно, чим більш економічно розвинутою є лісоресурсна сфера, тим більшою є її частка у вартості лісопродукції. Велике значення тут мають якість лісових насаджень, їх продуктивність та місце розташування.

Підвищення розміру лісоресурсної ренти в частині доходу до державного бюджету можна досягти, на нашу думку, лише на основі формування нового механізму рентних лісоресурсних відносин, що відображено на рис. 2.

Рентні доходи властиві й сфері експорту лісу. На жаль, проаналізувавши експорт лісу, особливо необробленої деревини, можна зробити висновок, що це неефективно позначається на економічній ситуації України. Вивізне мито не може компенсувати вигоди, які можна одержати від переробки деревини на місці, де також формуються значні рентні доходи. Державне регулювання у сфері використання лісових ресурсів проводиться нераціонально: замість того щоб розвивати деревообробку, експортується значна

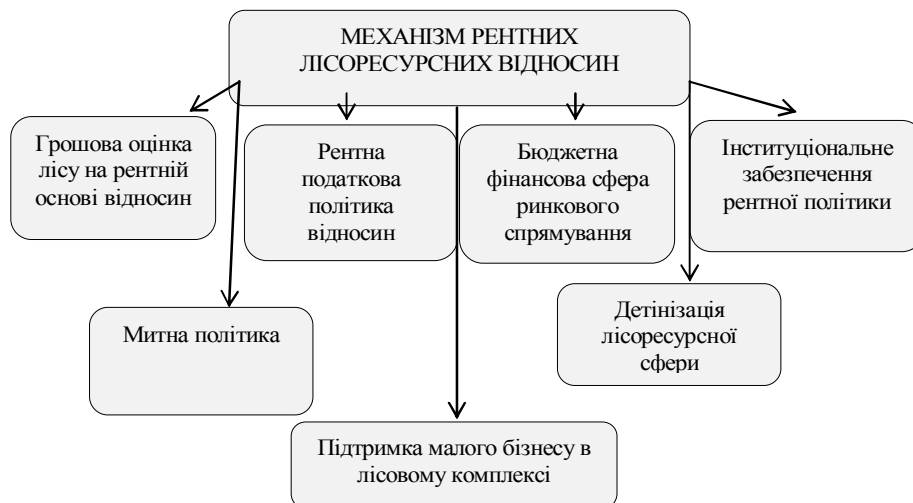

Рис. 2. Структура механізму рентних лісоресурсних відносин

частина необробленої деревини, при цьому втрачаються великі суми коштів, після чого держава купує свою ж, але вже оброблену деревину. За умови експорту деревини значна частка ренти може залишатися за межами країни, що є причиною її непоодаткування.

Висновки. Держава, що є власником лісу, повинна одержувати дохід від лісокористування, що має стати фінансовою основою для розвитку лісогосподарського виробництва. Але, на нашу думку, рентний дохід від лісогосподарського виробництва є заниженим та не відображає реальних результатів, отриманих від експлуатації лісових ресурсів.

Бібліографічний список

1. Економіка природокористування: курс лекцій / П. І. Лакида, О. В. Врублевська, І. Я. Антоненко, О. П. Бала. Київ: Логос, 2006. 119 с.
2. Міщенко В. С., Данилишин Б. М. Природно-ресурсна рента і рентна політика в Україні. *Економіка України*. 2003. № 12. С. 3-14.
3. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка: підручник / С. І. Дорогунцов та ін.; за ред. С. І. Дорогунцова. Київ: КНЕУ, 2005. 988 с.
4. Оценка стоимости недвижимости / Грибовский С. В., Иванова Е. И., Львов Д. С., Медведева О. Е. Москва: Интерреклама, 2003. 704 с.

Бережницька Г.

АНАЛІЗ МЕХАНІЗМУ РЕНТНИХ ВІДНОСИН У ЛІСОРЕСУРСНІЙ СФЕРІ

Лісове господарство, як важлива складова лісового комплексу і економіки в цілому, не може функціонувати відірвано від загальноприйнятих тенденцій соціально-економічного розвитку і ренторегулюючих механізмів загалом. Проте, на жаль, лісова галузь досі продовжує функціонувати на засадах адміністративно-командної системи господарювання. Відсутні науково обґрунтовані нормативи до визначення ринково орієнтованих економічних лісоресурсних категорій, таких як лісова рента, вартість, плата за ресурси, орендна плата, податки на лісо-земельні ресурси тощо. Через таку ситуацію державний бюджет України втрачає великі кошти. Це не вписується в загальну систему економічних відносин держави, подальший розвиток якої орієнтований на ринкові засади. Важливим чинником соціально-економічного розвитку є забезпечення потреби більш ефективної регуляторної лісової політики та вдосконалення рентних відносин. У методологічному сенсі лісоресурсна рента є ціною, що сплачується за використання лісових ресурсів, кількість яких є обмеженою. Така ціна є формою реалізації економічних відносин між власниками лісових ресурсів, у тому числі державою, яка від імені народу володіє лісами, чи іншими лісовласниками на правах власності та користувачами лісу як суб'єктами лісогосподарської діяльності, які згідно з чинним законодавством є власниками заготовленої лісопродукції. У дослідженні проаналізовано рентні відносини у лісовій сфері та запропоновано підходи до підвищення розміру рентної плати за допомогою механізму регулювання лісоресурсних відносин, що ґрунтується на ринково орієнтованих важелях.

Ключові слова: раціональне використання, державне управління, рента, лісоресурсна сфера.

Berezhnyska G.

ANALYSIS OF THE MECHANISM OF RENT RELATIONS IN THE FOREST RESOURCE SPHERE

A forest enterprise is an important component of a forest complex and economy in general and cannot perform separately from the common tendencies of social-economic development and rent-forming mechanisms in general. Unfortunately, forest branch still performs on the fundamentals of administrative-command system of economic activity. There are no scientifically grounded standards, which make a base for determination of market-focused economic forest-resource categories: forest rent, value, payment for resources, lease payment, taxes for forest-land resources, etc. Consequently, the state budget of Ukraine spends great money and does not suit to the general system of economic relations of the state with its future focus for market fundamentals of development. Security of the need for more efficient regulating forest policy and improvement of rental relations is an important factor of social-economic development. In methodological vision, forest-resource rent is a price, which is paid for employment of forest resources in a limited amount. Such price is a form of implementation of economic relations between the owners of forest resources, including the state, which possesses forests in the name of public, or other forest-owners with the right of ownership and users of forest as subjects of economic activity, which are legal owners of forest products. The current research analyzes rental relations in forest branch and proposes approaches to raise rental payment by means of the mechanism of regulation of the forest-resource relations, which are based on market focused instruments.

Key words: rational use, public administration, rent, forest resource.

Стаття надійшла 03.04.2018.